

Burian, Jaroslav; Mikulášek, Miroslav

Rusistika

In: *Slavica na Universitě J.E. Purkyně v Brně : (filologie, literární věda, historiografie, uměnovědy)*. Hejl, František (editor). Vyd. 1. V Brně: Universita J.E. Purkyně, 1973, pp. 85-88

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/126829>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

RUSISTIKA

Literárněvědná rusistika se formuje na filosofické fakultě jako samostatné pracoviště i jako specializovaný vědní obor de facto teprve po druhé světové válce, i když její počátky se utvářejí již v období meziválečném.

Vznik ruského oddělení při slovanském semináři je spjat s příchodem bývalého profesora oděské university S. G. *Vilinského* (1876–1950) na filosofickou fakultu v r. 1923. Na ustavení tohoto oddělení mají zásluhu profesori Václav Vondrák a Stanislav Souček. Ač byl Vilinskij svým vzděláním badatel spíše jazykovědného zaměření, věnoval pozornost literárněvědné problematice, zejména medievalistice (Žitije Vasilija Novago v ruské literatuře, 1911–13, Poslanije starca Artemija XVI. věka, 1906, aj.), později pak i ruské literatuře 18. a 19. století (O literaturnoj dejatelnosti M. E. Saltykova-Ščedrina, 1928, studie o I. S. Turgeněvovi, 1935, aj.) a přelomu 19. a 20. století.

Ve dvacátých a třicátých letech byla literárněvědná rusistika pěstována jenom v širším rámci slovanské filologie. Zejména *Frank Wollman* (1888–1969), působící na filosofické fakultě brněnské university od r. 1928, zasahoval svým širokým záběrem i oblast ruské literatury (Puškinova cesta k baladické dramatice, 1937), hlavně ve svém synteticky pojatém díle Slovesnost Slovanů (1928), postihujícím mezislovanské literární vztahy a souvislosti a zařazujícím literatury slovanské do kontextu literatury světové. V tomto díle základního významu i v řadě literárněhistorických a teoreticky pojatých studií (Dramatika slovanského jihu, 1930; K metodologii srovnávací slovesnosti slovanské, 1936; Problémy srovnávacího studia literatur slovanských a lidového podání a Eidografická metoda, in: These I. sjezdu slovanských filologů, Praha 1929; Věda o slovesnosti, SaS 1935) propracovával Wollman metodologii historicko-srovnávacího bádání; tím, že akcentoval typologicko-strukturální přístup v analýze tvaroslovné stránky uměleckého díla („eidografie“) a historicko-komparatistického principu, vytvářel Wollman základy osobité literárněvědné školy.

Také příchod *Romana Osipoviče Jakobsona* (*1896) do Brna v r. 1933 (docent od r. 1933, profesor od r. 1937, přednášel do r. 1939) přispěl k tomu, že se rusistika na filosofické fakultě dále formovala jako specializovaný vědní obor. Jakobsonův vědecký záběr přesahoval hranice lingvistických bádání, zasahoval i problémy literárněvědné a pomezí (kulturně historické, teorie překladu, versologie aj.). V duchu učení Pražského lingvistického kroužku zdůrazňoval Jakobson analýzu umělecké struktury i v oblasti literárněvědné. Své pojetí synchronního zkoumání literárních struktur demonstroval na české i ruské literatuře (Co je poesie?, 1933; Kontury Glejtu [Pasternakova], 1935; Socha v symbolice Puškinově, 1937). Jakobsonovo působení bylo přefato nacistickou okupací, před níž unikl přes Dánsko a Švédsko do USA.

Nové výhledy ve vývoji literární rusistiky se rýsovaly i s příchodem významného marxistického estetika *Bedřicha Václavka* (1897–1943) v r. 1939, který projevoval ve svých publicistických i sociologicky orientovaných marxistických statích z oboru literární kritiky soustavný zájem o literární dění v SSSR. V důsledku fašistické okupace, Václavkova zatčení a skonu v koncentračním táboře v Osvětimi zůstala tato možnost nerealizována.

Slibný vývoj vědeckého bádání v oblasti literárněvědné rusistiky byl násilně přerušen v listopadu 1939 uzavřením českých vysokých škol nacistickými okupanty.

Po druhé světové válce vznikly v důsledku nové situace všechny předpoklady pro plodný rozvoj rusistiky jako samostatného vědecko-pedagogického oboru. Do slovanského semináře byl přijat r. 1950 Jaroslav Burian na místo asistenta se zaměřením na ruskou literaturu. V souvislosti s novým zákonem o vysokých školách a s reorganizací slovanského semináře vzniká r. 1951 samostatná katedra rusistiky i literární vědy jako nová organizační jednotka pedagogické a vědecké práce. Vedoucím katedry rusistiky se stal prof. Frank Wollman, tajemníkem byl Ladislav Šwirk; členy katedry působícími v oblasti staré ruské, klasické i sovětské literatury byli Marie Koutná (* 1902, od r. 1951) a poté postupně Jaroslav Mandát (* 1924, od r. 1952), Miroslav Mikulášek (* 1930, od r. 1953), Danuše Kšicová (* 1932, od r. 1956), Jaroslav Burian (* 1922, od r. 1956). Externě spolupracoval s katedrou v letech 1945–1958 přednáškami ze sovětské literatury dr. Josef Jirásek (1884–1971), autor Sovětské literatury ruské (1937) a řady materiálůvých, pozitivisticky pojatých literárněhistorických prací: Rusko a my (1945–1946), Přehledné dějiny ruské literatury (1945–1946), a tehdejší docent Artur Závodský (* 1912), obírající se problematikou literární teorie a metodologií sovětské literární vědy.

Prvním úkolem mladého pracoviště, které se zprvu soustředilo převážně na činnost pedagogickou a popularizační, byla příprava vědeckého dorostu. Ve svých aspirantských seminářích vychoval Frank Wollman v letech 1953–1960 řadu vědeckých pracovníků zabývajících se rusistikou a mezislovanskými literárními vztahy (Jaroslav Mandát, Bohuslav Beneš, Miroslav Mikulášek, Danuše Kšicová, Anton Popovič, Viktor Kudělka a Jana Jelínková-Poláková).

Po odchodu prof. Wollmana do důchodu v r. 1959 stál v čele katedry rusistiky lingvista prof. Bořivoj Novák (* 1906). V roce 1965 se literárněvědná sekce katedry osamostatnila a vznikla katedra ruské a sovětské literatury (vedoucí doc. Jaroslav Burian).

Tiha literárněvědného bádání spočívala po r. 1945 na Franku Wollmanovi. V práci představitelů staršího pokolení rusistických pracovníků, kteří působili vědecko-pedagogicky v prvním desetiletí existence katedry (Marie Koutná, Josef Jirásek), pokračuje mladá generace rusistů, která se formovala vědecky v průběhu padesátých a šedesátých let. Tato nová generace, vyrůstající z wollmanovské školy i koncepce, šla zprvu cestou materiálůvých stykových sond přispívajících k dějinám slavistiky a mezislovanských literárních vztahů (Danuše Kšicová, Jaroslav Mandát) a literárněhistorických prací s důrazem na hledání žánrových souvislostí. Společensko-politické i umělecké zvláštnosti díla Maxima Gorkého zkoumala kandidátská disertace Jaroslava Buriana *Zižň Klíma Samgina M. Gor'kogo* (rukopis, Moskva 1955); na brněnskou wollmanovskou teatrologickou tradici navázala kniha Miroslava Mikuláška *Puti razvitiija sovetsoj komedii 1925–1934 gg.* (1962), představující dodnes nejpodrobnější zpracování tohoto druhu sovětské dramatiky. Literárně historiograficky byl pojat první díl studie Jaroslava Mandáta *Lidová pohádka v ruském vývoji literárním* – období předpuškinské (1960), která zkoumala problematiku literárně folklórních vztahů. K těmto pracím se postupně řadily literárněhistorické a historicko-biografické studie starších pracovníků katedry (Mečislav Krhoun, *Básnické dílo J. Feďkovyče*, rukopis, Brno 1965; Marie Koutná, *A. Kantěmir*, rukopis, Brno 1958).

Badatelský profil kolektivu pracovníků katedry se však vyhraňuje zejména až v druhé polovině šedesátých let. Vedle literárněhistorických, materiálůvých

a heuristických kontaktologických a recepčních studií se postupně prosazuje i hlubší navázání na wollmanovskou slavistickou tradici a jeho eidologickou komparatistickou koncepci. V souvislosti s fakultním vědeckým úkolem Historická a teoretická problematika literárních druhů a žánrů (řešitel M. Mikulášek), inspirovaným tematickými podněty Franka Wollmana, zaměřují se práce členů katedry k hlubší tvaroslovné analýze na bázi srovnávacího metodologického postupu.

Monografie Miroslava Mikuláška Majakovskij – dramaturg (rukopis, Brno 1972) je žánrově a strukturně typologickou komparatistickou sondou ideových a tvarových tendencí ruské, sovětské i evropské satirické dramatiky 19. a prvních desetiletí 20. století. Problematicke vývoje ruského a slovanského moderního dramatu 20. století je věnována nejnovější studie Miroslava Mikuláška Žánrové proměny a neoromantické tendence předrevolučního moderního ruského dramatu (in: Československé přednášky na VII. mezinárodním sjezdu slavistů ve Varšavě).

Habilitační práce Jaroslava Buriana Románová díla Maxima Gorkého (rukopis, Brno 1965), syntetizující stavební postupy gorkovské románové prózy, i jeho studie o sovětském románu (Zametki ob istokach sovetского romana i jeho problematika posle Oktjabrja 1917 g., SPFFBU D 1967; Razvitije ruskogo sovetского romana, SPFFBU D 1968), v nichž je analyzována tvaroslovná stránka románové formy, je příspěvkem k teorii sovětského románu a románu jako druhu vůbec.

Poetice ruského románu 19. století věnuje badatelskou pozornost ve svém nejnovějším výzkumu i Jaroslav Mandát.

Žánrovou problematiku ruské poémy 19. století a ukrajinské poémy 18. a 19. století v srovnávacím aspektu zpracovává Danuše Kšicová (studie Ruská poéma za romantismu ve vztahu k národním literaturám, 1972).

Srovnávací metoda v oblasti binárních mezislovanských literárních vztahů, spojená s analýzou uměleckých textů, našla uplatnění v pracích Vlasty Vlašínové (České překlady Ščedrinova díla, rukopis, Brno 1963; Česká cesta k pochopení Korolenkova literárního odkazu, rukopis, Brno 1968), Danuše Kšicové (František Táborský v kontextu česko-ruských literárních vztahů, rukopis, Brno 1967) a Jaroslava Mandáta (Učitel Josef Koněrza – buditel českého lidu, 1967).

Vzájemné žánrové vztahy ruské literatury a ústní slovesnosti, inkorporované Wollmanem do struktur národní literatury, zkoumá vedle Jaroslava Mandáta (Lidová pohádka v ruském vývoji literárním, 1960; Knižní prameny ruských lidových pohádek, ČL 1968) i Jana Jelínková (žánrovému zkoumání ruské pohádky v kontextu slovanském věnovala studii O vývoji dualistických národních pohádek Slovanů, 1965).

K dalším badatelským tematickým okruhům literárněvědných rusistů patří zájem o metodologické otázky (Jaroslav Burian), o dějiny ruské folkloristiky (Jaroslav Mandát), o vývoj východoslovanské literární vědy (Mečislav Krhoun), o archivní výzkum epistolárního dědictví v oblasti mezislovanských vztahů (Jaroslav Mandát, Danuše Kšicová), o divadlo a teorii satiry (Miroslav Mikulášek) a také o metodiku vyučování literatury (Mečislav Krhoun). Z kolektivních prací katedry ruské a sovětské literatury je nutno připomenout skripta Malý slovník ruských spisovatelů 18. a 19. století (Vlasta Vlašínová, Mečislav Krhoun).

Kolektivní vědeckovýzkumná činnost členů katedry se projevila nejen v práci

na vědeckých plánech Historická a teoretická problematika literárních druhů a žánrů a Literatura a revoluce, ale i v uspořádání vědeckých konferencí s celostátní účastí: Padesát let sovětské literatury (1967) a ke 150. výročí N. A. Někrasova (1971).

Rusisté filosofické fakulty navazovali na vědecké i pracovní styky s jinými vysokými školami a odbornými pracovišti doma i v zahraničí (např. přednáškové působení Miroslava Mikuláška na katedře dějin a teorie divadla filosofické fakulty University Karlovy v Praze v letech 1966/1967, 1970/1972 a na universitě v Greifswaldu ve školním roce 1965/1966; přednášky ze sovětské literatury Jaroslava Buriana na pedagogické fakultě v Ostravě ve školním roce 1971/1972, dále spolupráce s Bibliografií slavů ČSAV, přednášky pro Literárněvědnou společnost při ČSAV, pro rozhlas, pro Socialistickou společnost pro vědu, kulturu a politiku aj.). Aktivita brněnského rusistického pracoviště se projevila i spoluprací v redakčních radách odborných časopisů (Slavia, Československá rusistika, Ruský jazyk, Sborník prací filosofické fakulty brněnské university), členstvím v Českém komitétu slavistů (Miroslav Mikulášek), účastí na celostátních a mezinárodních konferencích a sympoziích (Konference ke 150. výročí T. H. Ševčenka, Prešov 1964; symposium Sovětská avantgarda, Bratislava 1967; symposium Říjen a ukrajinská kultura, Prešov 1967; konference Sovětská literatura, Jena, 1967; konference o díle M. Gorkého, Praha 1968; symposium ke 100. narozeninám Maxima Gorkého, Berlín 1968; konference ke 150. výročí N. A. Někrasova, Leningrad 1971; VI. sjezd slavistů, Praha 1968 aj.).

Spojení se zahraničními ústavy a vědeckými pracovišti se uskutečňovalo jednak příspěvky v zahraničních tiskových orgánech (Zeitschrift für Slawistik, Welt und Wirkung, Učenyje zapiski Tartuskogo universiteta, Zagadnienija rodzajów literackich, Babel, Russkaja literatura, Slavjanskaja filologija — Sofija, Vestnik vysšej školy aj.), jednak stážemi a družebními styky (v NDR, RSR, RSFSR, USSR).

Jaroslav Burian
Miroslav Mikulášek